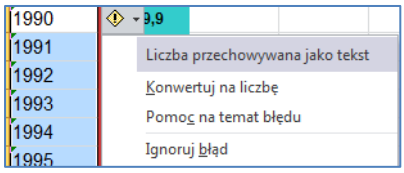
Prognozowanie i symulacje (lab. 12)
Prognoza naiwna, średnie ruchome i błędy prognozy

Przykład 1 (wyznaczanie trendów w arkuszu *Excela*)

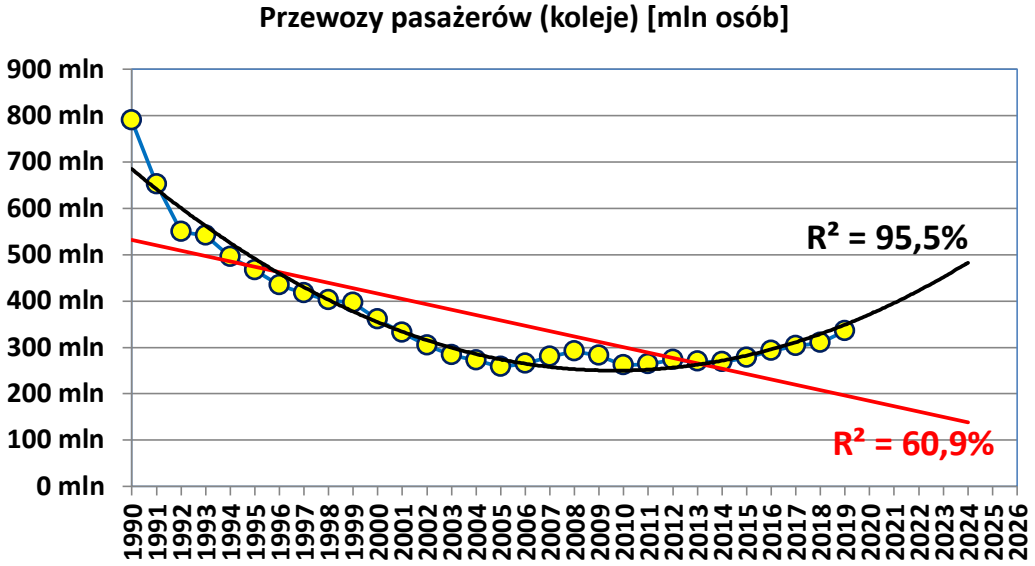
W tym przykładzie sprawdzimy, jakie są możliwości graficznego dopasowania linii trendu w programie *Excel*. Będzie to uzupełnienie informacji z zajęć nr 4, gdzie wykorzystywaliśmy w tym celu program *STATISTICA*. Proszę skopiować do arkusza programu *Excel* dane **WYŁĄCZNIE z lat 1990-2019** z pliku ***Transport w Polsce 1990-2025 (R)*** dotyczące ***Przewozów pasażerów koleją***. W tym celu zaznaczamy odpowiednią kolumnę i wykorzystujemy polecenie *Edycja / Kopiuj z nagłówkami*. Po wklejeniu usuwamy pierwszy wiersz.

Uwaga! Po wklejeniu danych do *Excela* lata, które były w nazwach przypadków arkusza programu *STATISTICA* traktowane są czasem jako tekst – jeżeli tak jest proszę zaznaczyć komórki z latami i dokonać konwersji na postać liczbową (wskazówki na rysunku obok).

Następnie zaznaczamy zakres danych (lata i dane o liczbie pasażerów kolei) i wykonujemy wykres za pomocą poleceń *Wstawianie / Punktowy*. W zakładce *Układ / Linia trendu / Więcej opcji linii trendu* wskazujemy *Trend liniowy* oraz *Wyświetl wartość R kwadrat na wykresie*. A także określamy *Prognozę* „*do przodu*" na 5 okresów. Następnie w podobny sposób dodajemy linię *trendu wielomianowego stopnia 2* (także z wartością R^2). Proszę sformatować wykres tak, aby wyglądał jak poniższy wzorzec.

Uwaga! W różnych wersjach programu *Excel* wstawianie linii trendu może odbywać się na odmienne sposoby. Można np. wywołać menu podręczne klikając prawym przyciskiem myszki punkty na wykresie.

Proszę dwukrotnie kliknąć wielomianową linię – modyfikując stopień wielomianu proszę obserwować jak zmienia się R^2 dla wielomianów coraz wyższych stopni. A także jak zmienia się kształt dopasowanej funkcji, a także kierunek i wartości prognoz. Po uzupełnieniu wartości R^2 stwierdzić można, iż wraz ze wzrostem złożoności funkcji pasuje ona coraz lepiej do danych – czy jednak prognoza otrzymana za pomocą wielomianu 6-go stopnia będzie wiarygodniejsza od prognozy otrzymanej za pomocą modelu kwadratowego?

Stopień dopasowanego wielomianu	Współczynnik determinacji R^2
2	
3	
4	
5	
6	

Niewielki przyrost R^2 dla modeli wielomianowych 3-go stopnia i wyższych (o ok. 1%) nie jest na tyle duży, by uzasadnić stosowanie tak złożonych modeli. **Proszę zwrócić uwagę jak „chaotycznie" zachowują się prognozy dla wielomianów stopnia 3-go i wyższego.**

Przykład 2 (metoda naiwna)

Najprostszym „pasywnym" podejściem do prognozowania kolejnych realizacji szeregu czasowego jest tzw. **metoda naiwna**. Jej idea sprowadza się do przyjęcia, iż kolejna wartość prognozowana będzie równa ostatniej zaobserwowanej. Wyznaczenie takiej prognozy nie wymaga żadnych obliczeń, natomiast można i warto sprawdzić jej skuteczność (wyznaczyć błąd prognozy), ponieważ może stanowić ona punkt odniesienia dla innych, potencjalnie lepszych metod.
Poniższy przykład oparty jest na danych z lat 1990-2019 z pliku ***Transport w Polsce 1990-2024 (R)***. Obliczenia zostaną wykonane za pomocą arkusza kalkulacyjnego *Excel*.

Prognozowanie i symulacje (lab. 12)
Prognoza naiwna, średnie ruchome i błędy prognozy

1) Proszę skopiować dane z lat **1990-2019** dotyczący ***Przewozów pasażerów koleją*** do arkusza programu *Excel* (dane powinny znaleźć się w kolumnie B – pierwsza wartość w komórce B2, w kolumnie A powinny znaleźć się informacje o latach, z których pochodzą dane).
2) W kolumnie C proszę wyznaczyć prognozę metodą naiwną – nie tylko na 2020 rok, ale także tzw. prognozy wygasłe dla lat wcześniejszych, które posłużą do policzenia błędu prognozy (w komórce C3 wpisujemy formułę =B2 i przeciągamy aż do roku 2020).
3) W kolumnie D proszę wyznaczyć (dla każdej obserwacji z lat 1991-2019) bezwzględny błąd procentowy prognozy (ang. ***APE*** – *absolute percentage error*) według wzoru:

$$\mathbf{APE} = \frac{|y_t - \hat{y}_t|}{y_t} \cdot 100\% \qquad (\hat{y}_t \text{ oznacza prognozę, } y_t \text{ – to wartość rzeczywista})$$

4) Proszę wyznaczyć bezwzględny procentowy błąd prognoz dla każdego roku z przedziału 1991-2019, a następnie wartość średnią, czyli średni bezwzględny błąd procentowy (ang. ***MAPE*** – *mean absolute percentage error*) dla prognozowanej liczby pasażerów przewożonych koleją za pomocą modelu naiwnego.

Wyniki dla przewozów pasażerów koleją proszę umieścić w poniższej tabeli, a następnie wykorzystując wprowadzone formuły i wklejając **tylko** nowe dane, proszę wyznaczyć prognozy dla przewozów pasażerów transportem samochodowym.

Wyniki prognozy metodą naiwną	**Przewozy pasażerów (mln osób)**	
	Transport kolejowy	**Transport samochodowy**
Prognoza na **2020** rok		
Średni bezwzględny procentowy błąd prognozy (MAPE)		

Przykład 3 (metoda średniej ruchomej)

Nieco bardziej złożoną metodą jest prognozowanie za pomocą tzw. średniej ruchomej. Średnia ruchoma jest wyznaczana nie z całego szeregu czasowego, ale dla pewnego jego (najczęściej dość krótkiego) fragmentu kolejnych wyrazów. W naszym przypadku dla danego okresu czasowego wyznaczać będziemy średnią obserwacji poprzedzających. Analiza ponownie dotyczy tego samego pliku i tej samej zmiennej co w przykładzie 1.

1) Proszę skopiować szereg czasowy dotyczący ***Przewozów pasażerów koleją*** do arkusza programu *Excel* (dane powinny znaleźć się w kolumnie B).
2) W kolumnie C proszę wyznaczyć średnią ruchomą **5-okresową** dla każdego roku z poprzednich obserwacji, począwszy od 1995 (dla tego roku należy wziąć średnią z lat 1990-1994). Dla wcześniejszych lat wyznaczenie średniej ruchomej jest niemożliwe. Oczywiście średnią wyznaczamy także dla roku **2020** – jest to prognoza na ten okres.
3) W kolumnie D proszę wyznaczyć wartości błędu bezwzględnego procentowego dla każdej obserwacji (APE) i wyliczyć z nich wartość średnią (czyli MAPE).

Wyniki prognozy za pomocą 5-okresowej średniej ruchomej	**Przewozy pasażerów (mln osób)**	
	Transport kolejowy	**Transport samochodowy**
Prognoza na **2020** rok		
MAPE		

Przykład 4 (ważona średnia ruchoma)

Logicznie uzasadnione wydaje się, iż na przyszłą (prognozowaną) wartość szeregu czasowego większy wpływ wywierają obserwacje niedawne. Proszę dokonać prognozy danych dotyczących funkcjonowania transportu w Polsce na rok 2020, stosując metodę średniej ruchomej **5-okresowej** z wagami **10**, **10**, **10**, **20** i **50**.
Proszę uzupełnić wyniki dla zmiennych zawartych w tabeli.

Uwaga! W programie *Excel* nie ma formuły na średnią ważoną. Trzeba wykorzystać formułę SUMA.ILOCZYNÓW lub po prostu wpisać formułę ręcznie.

Wyniki prognozy metodą średniej 5-okresowej z wagami 10, 10, 10, 20 i 50	**Przewozy pasażerów (mln osób)**	
	Transport kolejowy	Transport samochodowy
Prognoza na **2020** rok		
MAPE		

Zaprezentowane w przykładzie 2, 3 i 4 metody prognozowania należą do tzw. metod adaptacyjnych. W przeciwieństwo do stosowanej w przykładzie 1. i na wcześniejszych zajęciach analizy regresji (trendów) nie wyznaczamy tu jednego równania dla całego zakresu danych, a wartość prognozy na kolejne okresy uzależniamy od kolejnych pojawiających się obserwacji.
Do metod adaptacyjnych należą też modele wyrównywania wykładniczego omówione na laboratoriach nr 9.